

Віталій Яремчук
Острог (Україна)

ПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЗАКОРДОННІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Вже саме виникнення української історіографії в середовищі наукової еміграції було викликане політичним чинником – поразкою українських сил у протистоянні з більшовицьким режимом у 1917–1921 рр. Надалі програна боротьба за державність, спочатку такий, який виглядав цілком реалістичним, а згодом – більше евентуальний і стратегічний намір емігрантських кіл втрачену державність повернути були потужними чинниками, які актуалізували і поставили надовго у фокус уваги суспільствознавців української діаспори проблеми національної державності, націотворення, національно-визвольної боротьби. Це зумовило переважання серед ідейних підстав української закордонної історіографії державницької історичної ідеології, впровадженої до царини історіографії насамперед В. Липинським.

Помітним фактором, який надавав політичного забарвлення текстам українських істориків діаспори з 1920-х рр. і аж до 1991 р., була налаштованість їх на пошук альтернативи історіописанню в радянській Україні, яке вважалося суттєво обтяженим контролем з боку більшовицького режиму (у 1920-і рр.), а згодом – відверта конфронтація з радянською історіографією, що розглядалася як слухняний політичний інструмент в забезпеченні комуністичного поневолення Батьківщини. Тому українські історики, які жили і працювали поза межами СРСР і його сателітів, інколи переобтяжували свої дослідження антирадянською риторикою, часто не розуміли тонкощів і особливостей праці істориків в СРСР, загалом працювали в контексті логіки ідеологічного протистояння західного світу радянському блоку.

Деякий вплив на еміграційну історіографію, але лише міжвоєнного часу, мали особливості урядової політики тих країн, в яких існували українські наукові організації та працювали українські науковці, щодо українських емігрантських політичних сил та українського питання загалом. Уряди та провідні партії країн Центральної та Східної Європи (Польщі, Чехословаччини, Німеччини), в яких перебувала основна маса українських суспільствознавців – вигнанців з України надавали фінансову і організаційну підтримку при створенні українських наукових структур. Політика сприяння антирадянським силам, які представляли поневолені більшовизмом народи СРСР, розглядалася як частина стратегії розвалу Радянського Союзу. Звичайно, що мова також (і в першу чергу) йшла й про специфічні політичні інтереси правлячих кіл у цих країнах. Зазначене стосується фактично усіх наукових та науково-освітніх структур, створених українськими емігрантами у міжвоєнний час, але найбільшою мірою політична зацікавленість «країн-донорів» була присутньою у формуванні та діяльності Українського наукового інституту у Берліні (УНІ-Б, 1926–1945) та Українського наукового інституту у Варшаві (УНІ-В, 1930–1939).

Певне значення для ідейного спрямування діаспорної історіографії мала належність істориків до емігрантських політичних партій та течій. Тут багато залежало від особистої здатності істориків до дистанціювання від своїх політичних ідеалів та від проблематики їхніх студій.

Важливою обставиною, у якій доводилося працювати поколінням українських діаспорних вчених, була слабка присутність України в західній громадській думці і серед наукового істеблішменту впродовж існування Російської імперії та Радянського Союзу. Попри зростання інтересу західної наукової спільноти до України, починаючи з 1960-х рр., все ж до початку 1990-х рр. панував погляд про СРСР як «Росію», в якій Україна розглядалася як інтегральна частина однонаціональної держави. Минуле цього простору висвітлювалося в науковому та політичному дискурсі через призму російськоцентричної історичної концепції. В умовах інтелектуального змагання «на два фронти» – проти фальсифіка-

цій як радянської історіографії, так і західної російськоцентричної історичної думки вони були змушені доводити історичними аргументами сам факт існування України, а це волею-неволею посилювало зосередженість українського діаспорного історіописання суто на національно-актуальній проблематиці.

Список основних джерел та літератури:

1. Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність / А. Атаманенко. – Острог, 2010.
2. Верба І. Життя і творчість Наталії Полонської-Василенко (1884–1973): Монографія / І. Верба. – Ніжин, 2008.
3. Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи / Ukraine on the Historiographic Map of Interwar Europe: Матеріали міжнародної наукової конференції (Мюнхен, Німеччина, 1–3 липня 2012 р.). – К., 2014.
4. Ясь О. Історик і стиль: визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-і роки ХХ ст.) / О. Ясь. – К., 2014. – Ч. 1-2.